DR. BABASAHEB AMBEDKAR MARATHWADA UNIVERSITY, CHHATRAPATI SAMBHAJINAGAR.

Circular / Syll. Sec./HF/ UG IIIed Yr./Curriculum/ 2026.

It is hereby inform to all concerned that, on the recommendation of Board of Studies; **the Academic Council at it's Meeting held on 02ed June, 2026 has accepted the** ***"Following Subject wise Curriculum of UG level under the faculty of Humanities as per Guidelines of NEP & University Norms"*** to be implemented in the all affiliated colleges.

Sr. No.	Name of the UG Curriculum	Semester
01.	Marathi	Vth & VIth
02.	Hindi	Vth & VIth
03.	English	Vth & VIth
04.	Urdu	Vth & VIth
05.	Pali & Buddhism with Second Year minor changes	Vth & VIth & IIIrd & IVth
06.	Arabic	Vth & VIth
07.	Sanskrit	Vth & VIth
08.	Political Sciecne	Vth & VIth
09.	Public Administration with Second Year minor changes	Vth & VIth & IIIrd & IVth
10.	Economics	Vth & VIth
11.	History	Vth & VIth
12.	Sociology	Vth & VIth
13.	Geography	Vth & VIth
14.	Psychology	Vth & VIth
15.	Thoughts of Mahatma Phule & Dr. B. R. Ambedkar	Vth & VIth
16.	Islamic Studies	Vth & VIth
17.	Military Science	Vth & VIth
18.	Philosophy	Vth & VIth

This is effective from the Academic Year 2026-27 and onwards as per appended herewith.

All concerned are requested to note the contents of this circular and bring notice to the students, teachers and staff for their information and necessary action.

University campus,
Chhatrapati Sambhajinagar-431 004.
Ref. No. SU/ HF/ UG IIIrd Yr./
Curriculum/ 2026/4452-55

Date: 05/ 06/ 2026.

****

Deputy Registrar
Syllabus Section

P.T.O. -2--

Copy forwarded with necessary action to:-

1] **The Principal, all concerned affiliated colleges,**

2] **The Director,** University Network & Information Centre, UNIC, with **a request to upload this Circular on University Website.**

3] **The Director, Board of Examinations & Evaluation,**

4] **Public Relation Officer** [PRO],

Dr. Babasaheb Ambedkar Marathwada University, Chhatrapati Sambhajinagar.

-=**=-

DrK*050626/-

Dr. Babasaheb Ambedkar Marathwada University

Chhatrapati Sambhajinagar- 431001

Three Years B.A.

Degree Programme

Course Structure

(Revised)

(AS PER NEP-2020)

Subject: Sanskrit B.A.T.Y. Vth & VIth Sem

Effective from 2026-27

Head
Department of Sanskrit
Dr. Babasaheb Ambedkar Marathwada University
Chhatrapati Sambhajinagar

B.A. T.Y. सहावे सत्र Vth Semester

Year	Sem.	Course Type	Paper Title	Theory + Practical	T	P	Total Credits
		Major (Core) Mandatory DSC-11	व्याकरण (संधि प्रकरण)	Theory + Practical	2	2	4
		Major (Core) Mandatory DSC-12	अभिज्ञानशाकुन्तलम्- 1 (प्रथम ते चतुर्थ अंक)	Theory + Practical	२	२	४
		Major (elective) Mandatory DSC	DSC-1 वैदिकसाहित्य परिचय	Theory + Practical	२	२	४
			DSC-2 वैदिक सूक्ते	Theory + Practical	२	२	
		Minor	M-5 नाट्यशास्त्रस्वरूप	Theory + Practical	२	-	२
		Minor	M-6 पंचमहाकाव्य-इतिहास	Theory + Practical	२	-	२
		VSC	VSC- 3 अस्तिकदर्शनानि	Theory + Practical	२	२	०४
		VSC	VSC-4 नास्तिकदर्शनानि	Theory - Practical	२	२	
		FP-2	Field Project		०२		०२
			Total Credits		12	10	22

[signature]

Chairman,
Ad-hoc Board Sanskrit

B.A. T.Y. सहावे सत्र VIth Semester

Year	Sem.	Course Type	Paper Title	Theory + Practical	T	P	Total Credits
		Major (Core) Mandatory DSC-13	DSC-13 साहित्यशास्त्र	Theory + Practical	2	2	4
		Major (Core) Mandatory DSC-14	DSC-14 अभिज्ञानशाकुन्तलम् २	Theory + Practical	2	2	4
		Major (Core) IKS Mandatory DSC-15	DSC-15 कौटिल्यअर्थशास्त्र परिचय	Theory	2	-	2
		DSC-3	DSC-3 संस्कृत नाटके व नाटककार	Theory + Practical	2	2	2
		DSC-4	DSC-4तत्त्वज्ञान	Theory + Practical	2	2	2
		Minor-7	पुराणपरिचय	Theory	2		04
		Minor-8	आधुनिक संस्कृत कवि व काव्य	Theory	2		
		OJT-1	On job training		*	04	04
Total Credits					12	10	22

NEP Syllabus B.A.T.Y. V^th Semester

Major (Core) Mandatory- DSC 11 व्याकरण (संधिप्रकरण)

Credits - 04

Theory - 02 Credits

Theory Examination : 30

Internal Evaluation: 20

Total : 50

Practical- 02 Credits

External evaluation : 30

Internal Evaluation : 20

Total : 50

Unit	Syllabus
Unit I	१.अच् संधी (भाग-१) - यण्, अयादि, गुण आणि वृद्धिसंधी (सूत्रार्थ व रूपसिद्धी).
Unit II	२.अच् संधी (भाग-२) - सवर्णदीर्घ, पूर्वरूप, पररूप आणि प्रकृतिभाव संधी (अपवाद नियमांसह).
Unit III	३.हल् संधी (भाग-१) - श्चुत्व, ष्टुत्व, जश्त्व आणि चर्त्वसंधीच्या सूत्रांचा सविस्तर अभ्यास. ४.हल् संधी (भाग-२) - अनुस्वार संधी, परसवर्ण संधी आणि छत्व विधानादी विशेष नियम व रूपसिद्धीचा सराव.

अभ्यासक्रमाची उद्दिष्टे

- CObj 1 (भाषा वैज्ञानिकता): विद्यार्थ्यांना पाणिनीय व्याकरणाच्या भाषा वैज्ञानिकतेचा (Scientific Nature of Paninian Grammar) परिचय करून देणे आणि त्याचे आधुनिक भाषाशास्त्रातील महत्त्व समजावून सांगणे.
- CObj 2 (अर्थबोध क्षमता): संस्कृत वाङ्मयातील संधीयुक्त शब्दांचा अचूक विग्रह करून शब्दांच्या मूलार्थाचा बोध (Semantic Understanding) करून घेण्याची क्षमता विद्यार्थ्यांमध्ये विकसित करणे.

- CObj ३ (स्वनविज्ञान - Phonetics): पाणिनीय व्याकरणातील अच् आणि हल् संधींची प्रक्रिया स्वनविज्ञानावर (Phonetics/Phonology) कशी आधारलेली आहे, याचे तांत्रिक व प्रायोगिक ज्ञान विद्यार्थ्यांना करून देणे.
- CObj 4 (रूपसिद्धी ज्ञान): विद्यार्थ्यांना लघुसिद्धांतकौमुदीच्या आधारे सूत्रांची क्रमवारी आणि रूपसिद्धीच्या शास्त्रीय पद्धतीचे आकलन करून देणे.

Course Objectives - CObj

- CObj 1 (Scientific Nature of Language):
  To introduce students to the scientific nature of Paninian grammar and to explain its significance in modern linguistics.
- CObj 2 (Semantic Understanding):
  To develop among students the ability to accurately analyze and split compound words formed through Sandhi in Sanskrit literature, thereby enabling them to understand the original meaning of words.

- CObj 3 (Phonetics / Phonology):
  To provide students with technical and practical knowledge of how the processes of 'Ach ' and 'Hal Sandhi ' in Paninian grammar are based on phonetics and phonology.

- CObj 4 (Knowledge of Word Formation):
  To enable students to understand the sequence of grammatical rules and the scientific method of word formation (Rūpasiddhi) on the basis of Laghu Siddhanta Kaumudi.

अभ्यासक्रमाची फलश्रुती

हा अभ्यासक्रम यशस्वीरीत्या पूर्ण केल्यानंतर, विद्यार्थी खालील गोष्टी करण्यास सक्षम होतील:

- CO 1 (वैज्ञानिक दृष्टिकोन व आकलन): पाणिनीय सूत्रांची रचना, अनुवृत्ती आणि त्यांमागील वैज्ञानिक व गणितीय तर्कशास्त्र (Mathematical Logic) अचूकपणे स्पष्ट करू शकतील.
- CO 2 (उपयोजन व अर्थबोध): संस्कृत साहित्यातील किंवा संवादातील कोणत्याही कठीण वाक्यातील/श्लोकातील संधीयुक्त शब्दांचा विच्छेद करून, शब्दांच्या मूळ रूपाचा व अचूक अर्थाचा बोध करून घेऊ शकतील.
- CO 3 (स्वनविज्ञानाचे विश्लेषण): मुखातील उच्चार स्थाने (Places of Articulation) आणि आभ्यन्तर-बाह्य प्रयत्नांच्या आधारे संधी कशी बदलते, हे स्वनविज्ञानाच्या (Acoustic & Articulatory Phonetics) शास्त्रीय दृष्टिकोनातून मांडू शकतील.
- CO 4 (तुलनात्मक मूल्यमापन व रूपसिद्धी): अच् (स्वर) आणि हल् (व्यंजन) संधींचे सामान्य नियम तसेच त्यांचे अपवाद ओळखून, विविध शब्दांची व्याकरणशुद्ध रूपसिद्धी (Step-by-step Derivation) टप्प्याटप्प्याने स्पष्ट करू शकतील.
- CO 5 (प्रगत भाषिक कौशल्य): पाणिनीय व्याकरणाच्या वैज्ञानिक आकलनाद्वारे स्वतःचे शुद्ध संस्कृत लेखन व उच्चारण कौशल्य प्रगत करतील, ज्याचा उपयोग उच्च शिक्षण (Higher Research) आणि स्पर्धा परीक्षांमध्ये (NET/SET) होईल.

Course Outcomes - COs

After successfully completing this course, students will be able to:

- CO 1 (Scientific Approach and Understanding):
  Explain accurately the structure of Paninian sutras, the principle of 'Anuvritti'(continuity/carry-forward), and the scientific and mathematical logic underlying them.
- CO 2 (Application and Semantic Understanding):
  Analyze and split Sandhi-based words occurring in difficult Sanskrit sentences or verses, and thereby understand the original forms and precise meanings of words.
- CO 3 (Analysis of Phonetics):
  Explain, from the scientific perspective of acoustic and articulatory phonetics, how Sandhi changes occur on the basis of places of articulation and internal-external efforts of pronunciation.
- CO 4 (Comparative Evaluation and Word Derivation):
  Identify the general rules and exceptions of *Ach* (vowel) and *Hal* (consonant) Sandhi, and explain the grammatically correct step-by-step derivation (Roopasiddhi) of various words.
- CO 5 (Advanced Linguistic Competence):
  Develop accurate Sanskrit writing and pronunciation skills through a scientific understanding of Paninian grammar, which will be useful for higher research and competitive examinations such as NET/SET.

संदर्भग्रंथ सूची -
१. मूळ ग्रंथः
लघुसिद्धांतकौमुदी – वरदराज विरचित (कोणतीही प्रमाणित प्रत).
२. पाणिनीय व्याकरण प्रवेश (भाग १ आणि २) – पं. र. ग. कोळंगडे, वरदा प्रकाशन, पुणे.
३.लघुसिद्धांतकौमुदी (सार्थ) – के. ना. वाटवे, वरदा प्रकाशन, पुणे.

४. संस्कृत व्याकरण – डॉ. म. अ. मेढकर.
५.व्याकरण-महाभाष्य आणि लघुसिद्धांतकौमुदी (निवडक प्रकरणे) – महाराष्ट्र राज्य साहित्य आणि संस्कृती मंडळ, मुंबई.
६.संस्कृत व्याकरण एवं लघु सिद्धांत कौमुदी -डॉ. कपिलदेव द्विवेदी आचार्य- विश्वविद्यालय प्रकाशन,वाराणसी.
७.लघुसिद्धान्तकौमुदी (भैमी व्याख्या) – भीमसेन शास्त्री, भैमी प्रकाशन, दिल्ली .
८.लघुसिद्धान्तकौमुदी (अच-हल सन्धि प्रकरण) – आचार्य धरानन्द शास्त्री, मोतीलाल बनारसीदास

DSC 12

B.A. संस्कृत V th Semester(NEP-2020)
Major Elective DSC12
महाकवि कालिदासकृत 'अभिज्ञानशाकुन्तलम्' (प्रथम ते चतुर्थ अंक)
Credits: 4 (2+2)
एकूण गुण: 50

अभ्यासक्रमाची उद्दिष्टे

1महाकवि कालिदास यांच्या नाट्यकलेचा सखोल परिचय करून देणे.

2अभिज्ञानशाकुन्तलम् मधील कथानक, पात्रचित्रण, रस, अलंकार व नाट्यतत्त्वांचा अभ्यास करणे.

3संस्कृत नाट्यपरंपरा व कालिदास यांच्या साहित्यवैशिष्ट्यांचा अभ्यास करणे.

4विद्यार्थ्यांमध्ये समीक्षात्मक, संशोधनपर व सौंदर्यदृष्टिकोन विकसित करणे.

अध्ययन निष्पत्ती (Course Outcomes)

अभ्यासक्रम पूर्ण केल्यानंतर विद्यार्थी –

1अभिज्ञानशाकुन्तलम् चे कथानक व रचनावैशिष्ट्य स्पष्ट करू शकतील.

2प्रथम ते चतुर्थ अंकांचे समीक्षात्मक विश्लेषण करू शकतील.

3नाटकातील रस, अलंकार, पात्रचित्रण व नाट्यशास्त्रीय वैशिष्ट्यांचे मूल्यमापन करू शकतील.

4कालिदास यांच्या काव्यशैलीचे चिकित्सक अध्ययन करू शकतील.

घटक १ (Unit I)

महाकवि कालिदास : जीवन, काल व साहित्य

संस्कृत रूपकपरंपरा व नाटकाची वैशिष्ट्ये

अभिज्ञानशाकुन्तलम् : नामकरण, कथास्रोत, रचनास्वरूप

प्रथम अंक : सविस्तर अध्ययन, भाषांतर व समीक्षा

घटक २ (Unit II)

द्वितीय अंक : सविस्तर अध्ययन

कथानकाचा विकास

विदूषकाचे पात्र व नाट्योपयोगिता

रस, अलंकार, छंद व शैलीवैशिष्ट्ये

घटक ३ (Unit III)

तृतीय अंक : सविस्तर अध्ययन

दुष्यन्त-शकुन्तला प्रणयचित्रण

प्रकृतिचित्रण

कालिदासांची उपमा, भाषा व काव्यसौंदर्य

घटक ४ (Unit IV)

चतुर्थ अंक : सविस्तर अध्ययन

दुर्वास ऋषींचा शाप व त्याचे नाट्यात्मक महत्त्व

शकुन्तला, दुष्यन्त, कण्व, अनसूया, प्रियम्वदा इत्यादी पात्रांचे चिकित्सक अध्ययन

प्रथम ते चतुर्थ अंकांचे समग्र समीक्षण

अभिज्ञानशाकुन्तलम् चे संस्कृत साहित्यामधील स्थान

अंतर्गत मूल्यमापन 20 marks

संदर्भग्रंथसूची

मूलग्रंथ

कालिदास – अभिज्ञानशाकुन्तलम्.

संपादित आवृत्ती

M. R. Kale (Ed.), Abhijnanasakuntalam, Motilal Banarsidass, Delhi.

सुबोधचन्द्र पन्त (सं.), अभिज्ञानशाकुन्तलम्, मोतीलाल बनारसीदास, दिल्ली.

रामेन्द्रमोहन बोस (सं.), Abhijnanasakuntalam.

समीक्षात्मक ग्रंथ

डॉ. कपिलदेव द्विवेदी – संस्कृत साहित्य का समीक्षात्मक इतिहास.

आचार्य बलदेव उपाध्याय – संस्कृत साहित्य का इतिहास.

A. B. Keith – The Sanskrit Drama.

डॉ. वी. राघवन – Sanskrit Drama.

साहित्यदर्पण – विश्वनाथ.

नाट्यशास्त्र – भरतमुनि.

DSC 01

NEP Syllabus
B.A. T. Y. Sem ~~VI~~ V th
Major Elective
DSC – 1

वैदिक साहित्य परिचय

Credit - 02 +02 =04
Theory - 02 +02
Theory Examination: 30
Internal Examination: 20
Total Marks: 50

Unit wise Syllabus

Unit I वैदिक साहित्याची ओळख

1)वैदिक साहित्य : स्वरूप व वैशिष्ट्ये

2)वेद' शब्दाची व्युत्पत्ती व अर्थ 3) वेदांचे विभाग

4)श्रुति व स्मृती साहित्य

5)वैदिक संस्कृत भाषेची वैशिष्ट्ये

Unit II चार वेदांचा परिचय

1)ऋग्वेद : स्वरूप, विषय व प्रमुख सूक्ते

2)यजुर्वेद : स्वरूप व यज्ञपरंपरा

3)सामवेद : गेयता व धार्मिक महत्त्व

4)अथर्ववेद : लोकजीवन व उपचारपद्धती

Unit III ब्राह्मण, आरण्यक व उपनिषद

1)ब्राह्मण ग्रंथ : स्वरूप व उपयोग

2)आरण्यक साहित्याची वैशिष्ट्ये

3)प्रमुख उपनिषदे : ईश, केन, कठ, प्रश्न, मुण्डक

4)उपनिषदांचे तत्त्वज्ञान

Unit IV वैदिक संस्कृती व तत्त्वज्ञान

1)वैदिक देवता व ऋषी

2)वैदिक समाजजीवन

3) स्त्रियांचे स्थान

4)शिक्षणपद्धती

5)धर्म, यज्ञ व नैतिक मूल्ये

6)भारतीय संस्कृतीवर वैदिक साहित्याचा प्रभाव

Teaching Methodology

- व्याख्यान पद्धती
- समूहचर्चा
- संदर्भ ग्रंथ वाचन
- प्रात्यक्षिक सादरीकरण
- प्रकल्प कार्य

Course Objectives

(अभ्यासक्रमाची उद्दिष्टे)

1)विद्यार्थ्यांना वैदिक साहित्याची ओळख करून देणे.

2)वेदांचे स्वरूप, विभाग व परंपरा समजावून सांगणे.

3)ऋग्वेद, यजुर्वेद, सामवेद आणि अथर्ववेद यांचे वैशिष्ट्य स्पष्ट करणे.

4) ब्राह्मण, आरण्यक आणि उपनिषद साहित्याचा परिचय करून देणे.

5) वैदिक संस्कृती, धर्म, तत्त्वज्ञान व समाजजीवन यांचे अध्ययन घडवून आणणे.

6)संस्कृत वाङ्मयाच्या प्राचीन परंपरेबद्दल विद्यार्थ्यांमध्ये अभिरुची निर्माण करणे.

Course objectives

1) To introduce the students to Vedic literature.
2) To explain the nature, divisions and traditions of the Vedas.
3) To explain the characteristics of the Rigveda, Yajurveda, Samaveda and Atharvaveda.
4) To introduce the Brahmanical, Aranyaka and Upanishad literature.
5) To study Vedic culture, religion, philosophy and social life.
6) To create an interest in the ancient tradition of Sanskrit literature among the students.

Course Outcomes (अभ्यासक्रम पूर्ण झाल्यानंतर विद्यार्थ्यांना प्राप्त होणारी कौशल्ये)

1)विद्यार्थी वैदिक साहित्याचे स्वरूप व परंपरा समजू शकतील.

2) चार वेदांचे वैशिष्ट्य स्पष्ट करू शकतील.

3) वैदिक ऋषी, देवता आणि वैदिक संस्कृतीचे ज्ञान प्राप्त करतील.

4) उपनिषदातील तत्त्वज्ञानाची प्राथमिक माहिती सांगू शकतील.

5)वैदिक साहित्याचा भारतीय संस्कृतीवरील प्रभाव

1) Students will be able to understand the nature and tradition of Vedic literature.
2) Will be able to explain the characteristics of the four Vedas.
3) Will acquire knowledge of Vedic sages, gods and Vedic culture.
4) Will be able to explain the basic information about the philosophy of the Upanishads.
5) The influence of Vedic literature on Indian culture

Teaching Methodology

- व्याख्यान पद्धती
- समूहचर्चा
- संदर्भ ग्रंथ वाचन
- प्रात्यक्षिक सादरीकरण
- प्रकल्प कार्य

Reference Books
(संदर्भ ग्रंथ सूची)

1) डॉ. श्री. भा. वर्णेकर - वैदिक साहित्याचा इतिहास

2) डॉ. गंगाधर पाटील - वैदिक वाङ्मय परिचय

3) डॉ. स. रा. गाडगीळ - उपनिषदांचा परिचय

4) तर्कतीर्थ लक्ष्मणशास्त्री जोशी - वैदिक संस्कृती

5) डॉ. भालचंद्र पाटणकर - भारतीय संस्कृती आणि वेद

DSC 2

NEP Syllabus
B.A. T.Y. Sem ~~VI~~ V[th]

वैदिक सूक्ते

Credit: 2 + 2 = 04
Theory: 2 + 2
Theory Examination: 30 Marks
Internal Examination: 20 Marks
Total Marks: 50 Marks

Unit wise Syllabus

Unit I : अग्निसूक्त (ऋग्वेद १.१)

1)अग्नीचे वैदिक साहित्यातील स्थान,

2)सूक्ताचे पठण व अर्थ,

3)यज्ञपुरोहित म्हणून अग्नी

4)अग्नीचे तात्त्विक महत्त्व

Unit II : पुरुषसूक्त (ऋग्वेद १०.९०)

1)विराट पुरुषाची संकल्पना

2)सृष्टीउत्पत्तीचे वर्णन

3)सामाजिक व तात्त्विक पैलू

4)विश्वात्मक दृष्टीकोन

Unit III : शांतिसूक्त (ऋ. ३६.११, १८, २२, २४)

1)वैदिक शांतिची संकल्पना

2)सर्वजनहिताय व सर्वजनसुखाय विचार

3)आधुनिक काळातील उपयुक्तता

4)सूक्ताचा अर्थ व विवेचन

Unit IV : शिवसंकल्पसूक्त

1)मनाचे स्वरूप व सामर्थ्य

2)शुभ विचारांचे महत्त्व

आध्यात्मिक व मानसशास्त्रीय पैलू, वर्तमान जीवनातील उपयुक्तता

Unit V : दीर्घायुष्य सूक्त (अथर्ववेद- पैप्पलाद शाखा)

1)दीर्घायुष्याची वैदिक संकल्पना

2)आरोग्य, कल्याण आणि दीर्घजीवन

3)सदाचार व जीवनमूल्ये

4)आधुनिक जीवनातील महत्त्व

Unit VI : उषस् सूक्त (ऋग्वेद ५.८०)

1)उषा देवतेचे स्वरूप

2)प्रभातकालाचे प्रतीकात्मक महत्त्व

3)काव्यसौंदर्य

4)सांस्कृतिक महत्त्व

Unit VII : पर्जन्यसूक्त (ऋग्वेद ५.८३)

1)पर्जन्य देवतेचे स्वरूप

2)कृषी आणि पावसाचे महत्त्व

3)पर्यावरणीय मूल्ये

4)आधुनिक पर्यावरणीय संदर्भ

Course Objectives

अभ्यासक्रमाची उद्दिष्टे

1)विद्यार्थ्यांना वैदिक साहित्याच्या समृद्ध परंपरेची ओळख करून देणे.

2)वैदिक सूक्तांमध्ये प्रतिबिंबित झालेल्या तात्त्विक, आध्यात्मिक व सांस्कृतिक मूल्यांचा परिचय करून देणे.

3)निवडक वैदिक सूक्तांचे अध्ययन व त्यांचे मानवी जीवनातील महत्त्व समजावून सांगणे.

4)वैदिक संस्कृत भाषेचे साहित्यिक सौंदर्य विद्यार्थ्यांसमोर उलगडणे.

5)वैदिक विचारांच्या माध्यमातून नैतिक मूल्ये, पर्यावरण जागरूकता आणि विश्वबंधुत्वाची भावना विकसित करणे.

Course objectives

1)To introduce students to the rich heritage of Vedic literature.

2)To develop an understanding of the philosophical, spiritual, and cultural values reflected in Vedic hymns.

3)To study selected Vedic Suktas and their significance in human life.
4)To familiarize students with the linguistic and literary beauty of Vedic Sanskrit.
5)To inculcate ethical values, environmental awareness, and universal brotherhood through Vedic teachings

Course Outcomes

(अभ्यासक्रम पूर्ण केल्यानंतर विद्यार्थ्यांना प्राप्त होणारी कौशल्ये)

1)विद्यार्थी वैदिक साहित्याचे ऐतिहासिक व सांस्कृतिक महत्त्व स्पष्ट करू शकतील.

2)निवडक वैदिक सूक्तांचा अर्थ व आशय समजावून सांगू शकतील.

3)वैदिक सूक्तांतील तात्त्विक विचारांचे विश्लेषण करू शकतील.

4)वैदिक काव्याचे साहित्यिक सौंदर्य जाणू शकतील.

5)वैदिक मूल्यांचा वैयक्तिक व सामाजिक जीवनात उपयोग करू शकतील.

1)After completing this course, students will be able to Understand the historical and cultural importance of Vedic literature.
2)Explain the meaning and significance of selected Vedic Suktas.
3))Interpret the philosophical ideas contained in Vedic hymns.
4)Appreciate the literary excellence of Vedic poetry.
5)Apply Vedic values in personal and social life.

Reference books

(संदर्भ ग्रंथ सूची)

1)सायणाचार्य - ऋग्वेदभाष्य

2)स्वामी दयानंद सरस्वती ऋग्वेदभाष्य

3) रामगोविंद त्रिवेदी - वैदिक साहित्याचा इतिहास

4)डॉ.श्रीनिवास वरखेड़ी - वैदिक साहित्य आणि संस्कृती

5)डॉ. गजानन शास्त्री मुसळगावकर - वेदपरिचय

6)डॉ. रा. ना. दांडेकर - वैदिक साहित्य परिचय

7)वेद दर्शन - प्रो. रवींद्र मुळे

NEP Syllabus B.A.T.Y. Vth Semester

Minor – 05 - नाट्यशास्त्र स्वरूप

Credits - 02

Theory - 02

Theory Examination : 30

Internal Examination : 20

Total Marks 50

Unit	Syllabus
Unit I	नाट्यशास्त्राची निर्मिती व स्वरूप भारतीय नाट्यपरंपरेचा परिचय
Unit II	रस आणि भाव सिद्धांत,रस संकल्पना,नवरस,स्थायी भाव, संचारी भाव, विभाव, अनुभाव
Unit III	अभिनय - अभिनयाचे प्रकार : आंगिक, वाचिक, सात्त्विक, आहार्य नृत्य व संगीताचे स्थान नाट्यशास्त्राचे आधुनिक महत्त्व भारतीय रंगभूमीवरील प्रभाव

Course Objective

1. भरतमुनींच्या नाट्यशास्त्राची मूलभूत संकल्पना समजावून देणे.

2.नाट्यशास्त्रातील रस, भाव, अभिनय आणि रंगमंच यांचे स्वरूप अभ्यासणे.

3.भारतीय नाट्यपरंपरेचा ऐतिहासिक व सांस्कृतिक संदर्भ विद्यार्थ्यांना समजावणे.

4.नाट्यकलेतील तात्त्विक आणि प्रायोगिक घटकांची ओळख करून देणे.

5.भारतीय रंगभूमी आणि अभिनय परंपरेबद्दल अभ्यासात्मक दृष्टिकोन विकसित करणे.

1.To introduce students to the fundamental concepts of Bharatamuni's Natyashastra.

2.To study the concepts of Rasa, Bhava, Abhinaya, and stagecraft in Natyashastra.

3.To familiarize students with the historical and cultural background of Indian theatrical tradition.

4.To explain the theoretical and practical aspects of dramatic art.

5.To develop an academic understanding of Indian theatre and acting traditions.

Course Outcomes

1. विद्यार्थी नाट्यशास्त्राच्या मूलभूत तत्त्वांचे स्पष्टीकरण करू शकतील.

2.रस, भाव आणि अभिनयाच्या प्रकारांचे विश्लेषण करू शकतील.
3.भारतीय नाट्यपरंपरेची वैशिष्ट्ये ओळखू शकतील.

4.नाट्यशास्त्रातील रंगमंच व सादरीकरण पद्धती समजून घेतील.
5.भारतीय नाट्यकलेविषयी चिकित्सक व अभ्यासपूर्ण दृष्टिकोन विकसित करतील.
1.Students will be able to explain the basic principles of Natyashastra.
2.Students will be able to analyze the concepts of Rasa, Bhava, and types of Abhinaya.
3.Students will identify the characteristics of Indian theatrical traditions.
4.Students will understand stagecraft and presentation techniques described in Natyashastra.
5.Students will develop a critical and academic perspective towards Indian dramatic arts.
संदर्भग्रंथ सूची –

1. नाट्यशास्त्रम् भरतमुनि संपादक : पुष्पेंद्र कुमार, न्यू भारतीय बुक कॉरपोरेशन
2. भरतमुनींचे नाट्यशास्त्र : एक रसास्वाद, पराग घोंगे, विजय प्रकाशन
3. नाट्यशास्त्रम् (अभिनवगुप्त टीकासहित) संपादक : के. एल. जोशी,प्रकाशन : परिमल पब्लिकेशन्स
4. भरताचे नाट्यशास्त्र : भाषांतरकार : सरोज देशपांडे, गणम प्रकाशन

NEP Syllabus B.A.T.Y. V^th Semester

Minor 06- पंञ्चमहाकाव्याचा इतिहास

Credits - 02

Theory - 02

Theory Examination : 30

Internal Examination : 20

Total Marks 50

Unit	Syllabus
Unit I	1. रघुवंशम् – कालिदास 2. कुमारसंभवम् – कालिदास
Unit II	3. किरातार्जुनीयम् – भारवी
Unit III	4. शिशुपालवधम् – माघ 5. नैषधीयचरितम् – श्रीहर्ष

Course Objective

1. संस्कृत महाकाव्य परंपरा आणि तिच्या विकासाची विद्यार्थ्यांना ओळख करून देणे.
2. पञ्चमहाकाव्यांची रचना, शैली, विषय आणि काव्यवैभव यांचा अभ्यास करणे.
3. कालिदास, भारवी, माघ आणि श्रीहर्ष यांच्या साहित्यिक योगदानाचे आकलन करून घेणे.
4. महाकाव्यांतील अलंकार, रस, ध्वनी आणि छंद यांसारख्या काव्यघटकांचा अभ्यास करणे.
5. संस्कृत महाकाव्यांविषयी चिकित्सक दृष्टी आणि तुलनात्मक आकलन विकसित करणे.

1.To introduce students to the tradition and development of Sanskrit Mahakavya literature.

2.To study the structure, style, themes, and poetic excellence of the Pancha Mahakavyas.

3.To understand the literary contribution of Kalidasa, Bharavi, Magha, and Sriharsha.

4.To analyze poetic devices such as Alankara, Rasa, Dhvani, and Chandas used in Mahakavyas.

5.To develop critical appreciation and comparative understanding of Sanskrit epic poetry.

Course Outcomes

1. संस्कृत महाकाव्यांची वैशिष्ट्ये आणि परंपरा स्पष्ट करू शकतील.
2. पञ्चमहाकाव्यांचे विषय आणि साहित्यवैशिष्ट्ये सांगू शकतील.
3. प्रमुख संस्कृत कवींंची शैली आणि साहित्यिक योगदान ओळखू शकतील.
4. निवडक महाकाव्यांतील अलंकारिक व काव्यात्मक साधनांचे विश्लेषण करू शकतील.
5. विविध महाकाव्यांची भाषा, शैली आणि काव्यवैभवाच्या आधारावर तुलना करू शकतील.

1. Explain the characteristics and tradition of Sanskrit Mahakavya literature.
2. Describe the themes and literary features of the Pancha Mahakavyas.
3. Identify the poetic style and contribution of major Sanskrit poets.
4. Analyse important literary devices used in the selected Mahakavyas.
5. Compare different Mahakavyas on the basis of style, language, and poetic excellence.

संदर्भग्रंथ सूची –

1) संस्कृतकाव्याचे पंचप्राण– डॉ. के. ना. वाटवे.
2) संस्कृत के महाकाव्यपञ्चकमे व्युत्पत्ती डॉ. मुसळगावकर, चौखम्बा प्रकाशन, वाराणसी.
3) रघुवंशम् – कालिदास– चौखम्बा प्रकाशन
4) कुमारंभवम् – कालिदास, चौखम्बा प्रकाशन
5) किरातार्जुनीयम् – भारवी, चौखम्बा प्रकाशन.
6) नैषधीयचरितम् – श्रीहर्ष, चौखम्बा प्रकाशन.

NEP Syllabus B.A.T.Y. V^th Semester

VSC-03 आस्तिक दर्शन

Credits - 02 +02 = 04

Theory - 02 +02

Theory Examination : 30

Internal Evaluation : 20

Total Marks 50

Unit	Syllabus
Unit I	१.दर्शन : अर्थ व स्वरूप ,आस्तिक व नास्तिक दर्शन,भारतीय तत्त्वज्ञानाची वैशिष्ट्ये,पुरुषार्थचतुष्टय २.न्यायदर्शन : प्रमाण, अनुमान, तर्क,गौतम ऋषी व न्यायसूत्र परिचय ३.वैशेषिकदर्शन : पदार्थसप्तक,कणादऋषी व वैशेषिकसूत्र परिचय
Unit II	१.सांख्यदर्शन : प्रकृती–पुरुष सिद्धांत,पंचविंशतितत्त्वे,कपिलमुनी यांचा परिचय २.योगदर्शन : अष्टाङ्गयोग ,पतंजलियोगसूत्र परिचय, पतंजलींचा परिचय
Unit III	१..पूर्वमीमांसादर्शन : कर्मवाद,महर्षी जैमिनि व मीमांसासूत्र परिचय २.वेदान्तदर्शन : ब्रह्म, आत्मा, मोक्ष ,आदि शंकराचार्य व अद्वैतवेदान्त संक्षिप्त परिचय

Course Objective

१. भारतीय आस्तिक दर्शनपरंपरेचा परिचय करून देणे.
२. षड्दर्शनांची मूलभूत तत्त्वे विद्यार्थ्यांना समजावून सांगणे.
३. भारतीय तत्त्वज्ञानातील आत्मा, मोक्ष, ईश्वर, ज्ञान व कर्म यांचा अभ्यास करवून घेणे.
४. भारतीय संस्कृतीवर आस्तिक दर्शनांचा प्रभाव स्पष्ट करणे.
५. विद्यार्थ्यांमध्ये तात्त्विक चिंतनाची क्षमता विकसित करणे.

1. To introduce the tradition of Indian Astika Philosophy.
2. To explain the fundamental principles of the six orthodox systems of philosophy.
3. To study the concepts of soul, liberation, God, knowledge, and action in Indian philosophy.
4. To understand the influence of Astika Darshanas on Indian culture.
5. To develop philosophical thinking among students

Course Outcomes

१. अभ्यासक्रम पूर्ण झाल्यानंतर विद्यार्थी —

१. भारतीय आस्तिक दर्शनांची वैशिष्ट्ये स्पष्ट करू शकतील.

२. षड्दर्शनांतील प्रमुख तत्त्वांचा तुलनात्मक अभ्यास करू शकतील.
३. भारतीय तत्त्वज्ञानातील मोक्ष, आत्मा व ईश्वरविषयक संकल्पना समजू शकतील.
४. दर्शनशास्त्राचा भारतीय संस्कृतीशी असलेला संबंध स्पष्ट करू शकतील.
५. तात्त्विक व चिकित्सक विचार करण्याची क्षमता विकसित करू शकतील.

After completion of the course, students will be able to –

1. Explain the characteristics of Indian Astika philosophies.
2. Compare the fundamental concepts of the six orthodox systems.
3. Understand philosophical concepts such as soul, liberation, and God.
4. Explain the relationship between philosophy and Indian culture.
5. Develop critical and philosophical thinking abilities.

संदर्भग्रंथ सूची -

१. भारतीय दर्शन(वैदिक युग से बौद्ध काल तक)-डा० राधाकृष्णन,राजपाल अँड सन्स, कश्मीरी गेट , दिल्ली.
२. वेदान्तदर्शन (भाषाभाष्यसहित),भाष्यरचयिता-स्वामी ब्रह्ममुनि परिव्राजक, विद्यामार्तण्ड, गोविन्दराम हासानन्द दिल्ली.
३. भारतीय दर्शन(वैदिक युग से बौद्ध काल तक)-डा० राधाकृष्णन,राजपाल अँड सन्स, कश्मीरी गेट , दिल्ली.
४. भारतीय मानसशास्त्र अथवा सार्थ आणि सविवरण पातञ्जल योगदर्शन-योगाचार्य कृष्णाजी केशव कोल्हटकर क्र. ख्त्यद्य. , आदित्य प्रतिष्ठान , पुणे.
५. पातञ्जल-योगदर्शन-भाष्यम् -भाष्यकार आचार्य राजवीर शास्त्री (सं० - दयानन्द-सन्देश) , प्रकाशक- आर्ष साहित्य प्रचार ट्रस्ट, ४५५ खारी बावली, दिल्ली-६
६. षड् दर्शन सन्देश- डॉ. सोमदेव शास्त्री , प्रकाशक- परममित्र मानव निर्माण संस्थान,मकान नं. १३, सेक्टर १४, रोहतक (हरियाणा)
७. न्यायदर्शनम् -आचार्य उदयवीर शास्त्री , गोविंदराम हासानंद ,दिल्ली.
८. वैशेषिकदर्शनम् - आचार्य उदयवीर शास्त्री ,गोविंदराम हासानंद ,दिल्ली.
९. सांख्यदर्शनम् -आचार्य उदयवीर शास्त्री, गोविंदराम हासानंद ,दिल्ली.
१०. योगदर्शनम् - आचार्य उदयवीर शास्त्री, गोविंदराम हासानंद ,दिल्ली.
११. मीमांसादर्शनम् - आचार्य उदयवीर शास्त्री ,गोविंदराम हासानंद ,दिल्ली.
१२. ब्रम्हसूत्र(वेदान्तदर्शनम्) आचार्य उदयवीर शास्त्री ,गोविंदराम हासानंद, दिल्ली.

NEP Syllabus B.A.T.Y. Vth Semester

VSC-04 नास्तिक दर्शन

Credits - 02 +2 = 04

Theory - 02 +2

Theory Examination : 30

Internal Examination : 20

Total Marks 50

Unit	Syllabus
Unit I	चार्वाक दर्शन
Unit II	जैन दर्शन
Unit III	बौद्ध दर्शन

Course Objective

1.नास्तिक दर्शनाची संकल्पना, स्वरूप व वैशिष्ट्ये समजून घेणे.

2. जैन आणि बौद्ध दर्शनातील मूलभूत तत्त्वांचा अभ्यास करणे.

3.नास्तिक दर्शनातील नैतिक, सामाजिक व तात्त्विक विचारांचे विश्लेषण करणे.

4.भारतीय तत्त्वज्ञानातील नास्तिक परंपरेचे योगदान समजून घेणे.

5.चिकित्सक, तार्किक व स्वतंत्र विचारसरणी विकसित करणे.

1.To understand the concept, nature, and characteristics of Nāstika philosophy.

2.To study the basic principles of Cārvāka, Jain, and Buddhist philosophies.

3.To analyse the ethical, social, and philosophical ideas of Nāstika schools.

4.To understand the contribution of Nāstika traditions to Indian philosophy.

5.To develop critical, logical, and independent thinking.

Course Outcomes

1. नास्तिक दर्शनाचा अर्थ व वैशिष्ट्ये स्पष्ट करू शकतील.
2. चार्वाक, जैन व बौद्ध दर्शनातील तत्त्वांची तुलना करू शकतील.
3. नास्तिक दर्शनातील नैतिक व सामाजिक मूल्यांचे विश्लेषण करू शकतील.
4. भारतीय तत्त्वज्ञानातील नास्तिक परंपरेचे महत्त्व समजू शकतील.
5. तार्किक व चिकित्सक विचारसरणी विकसित करू शकतील.

1.will explain the meaning and characteristics of Nāstika philosophy.

2.will compare the principles of Cārvāka, Jain, and Buddhist philosophies.
3. will analyze the ethical and social values of Nāstika traditions.
4.will understand the importance of Nāstika schools in Indian philosophy.
5.will develop logical and critical thinking skills.

संदर्भग्रंथ सूची -

1.भारतीय दर्शन – डॉ. सर्वपल्ली राधाकृष्णन (मराठी अनुवाद उपलब्ध) राजपाल अँड सन्स

2.भारतीय तत्त्वज्ञानाचा इतिहास – डॉ. एम. हिरियन्ना,मोतीलाल बनारसीदास

3.चार्वाक दर्शन – राहुल सांकृत्यायन,लोकभारती प्रकाशन

4.बौद्ध दर्शन – आचार्य नरेंद्र देव,बिहार राष्ट्रभाषा परिषद

5.जैन दर्शन आणि संस्कृती – मुनि नथमल,जैन विश्व भारती

6.भारतीय दर्शनाची रूपरेषा – प्रा. ग. ना. जोशी,कॉन्टिनेन्टल प्रकाशन

7.भारतीय तत्त्वज्ञान परिचय – डॉ. बी. आर. जोशी, डायमंड पब्लिकेशन्स

पाठ्यक्रम (Field Project)

अभ्यासक्रमाचे नाव: संस्कृत क्षेत्रीय प्रकल्प (Sanskrit Field Project)

Credits: 2

गुण: 50

उद्दिष्टे

1संस्कृत ज्ञानाचा समाजाशी संबंध प्रस्थापित करणे.

2क्षेत्रीय अध्ययनाद्वारे संशोधन कौशल्य विकसित करणे.

3संस्कृत भाषा, साहित्य व भारतीय ज्ञानपरंपरेचा प्रत्यक्ष अभ्यास करणे.

अहवाललेखन, माहिती संकलन व सादरीकरणाची क्षमता विकसित करणे.

अध्ययन निष्पत्ती (Course Outcomes)

1क्षेत्रीय संशोधनाची प्राथमिक कौशल्ये आत्मसात होतील.

2संस्कृत विषयक माहिती संकलन, विश्लेषण व अहवाल लेखन करता येईल.

3भारतीय ज्ञानपरंपरेचा सामाजिक उपयोग समजेल.

4संस्कृत प्रचार-प्रसारासाठी उपक्रम आखता येतील.

प्रकल्पासाठी सुचविलेले विषय

1संस्कृत संभाषण शिबिराचे आयोजन व मूल्यांकन.

2स्थानिक देवालयांतील संस्कृत शिलालेखांचा अभ्यास.

3संस्कृत सुभाषितांचे सामाजिक महत्त्व.

4भगवद्गीतेतील व्यवस्थापन तत्त्वांचा अभ्यास.

5योग व आयुर्वेदातील संस्कृत संज्ञांचा अभ्यास.

6स्थानिक संस्कृत पाठशाळेचे क्षेत्रीय अध्ययन.

7संस्कृत हस्तलिखितांचे सर्वेक्षण.

8पंचतंत्रातील मूल्यशिक्षण.

9पर्यावरण संरक्षणविषयक संस्कृत साहित्याचा अभ्यास.

10भारतीय ज्ञानपरंपरेतील वैज्ञानिक

मूल्यमापन

क्षेत्रीय कार्य – 20 गुण

प्रकल्प अहवाल – 20 गुण

मौखिक सादरीकरण (Viva) – 10 गुण

संदर्भसूची

पञ्चतन्त्र

हितोपदेश

भगवद्गीता

मनुस्मृति

अर्थशास्त्रम्

नाट्यशास्त्रम्

चरकसंहिता

सुश्रुतसंहिता

Research Methodology – C. R. Kothari.

UGC/NEP-2020 मार्गदर्शक तत्त्वे.

NEP Syllabus - B.A. T.Y. VI Semester
Major Mandatory - DSC - 13 साहित्यशास्त्र

Credits - 04
Theory - 02 Credits
Theory Examination: 30
Internal Evaluation: 20
Total: 50
Practical - 02 Credits
External Evaluation: 30
Internal Evaluation: 20
Total: 50

Unit	Syllabus
Unit I	**साहित्यशास्त्र –** साहित्यशास्त्र संकल्पना साहित्याचे स्वरूप साहित्याची व्याख्या साहित्यशास्त्र परंपरा
Unit II	**काव्यप्रकाश – प्रथम उल्लास** साहित्य शास्त्र मम्मटाचार्य यांचा परिचय काव्यप्रकाश ग्रंथाची रचना व वैशिष्ट्ये काव्याची व्याख्या काव्याचे स्वरूप व प्रयोजन शब्द व अर्थ यांचे संबंध काव्यदोष व गुणांचा प्रारंभिक विचार
Unit III	**1. शब्दालंकार** काव्यातील अलंकारांची ओळख शब्दालंकाराची संकल्पना,व्याख्या अनुप्रास,यमक,श्लेष अलंकार छंदोबद्ध उदाहरणांसह स्पष्टीकरण **2. अर्थालंकार (४ अलंकार)** अर्थालंकाराची संकल्पना,व्याख्या उपमा,रूपक,उत्प्रेक्षा,अतिशयोक्ति अलंकार उदाहरणांसह विश्लेषण शब्दालंकार व अर्थालंकार यांची तुलना

अभ्यासक्रमाची उद्दिष्टे

CObj 1 (साहित्यदृष्टि विकास):
विद्यार्थ्यांना संस्कृत काव्यशास्त्रातील मूलभूत संकल्पनांचा परिचय करून देणे.

CObj 2 (अलंकारज्ञान):
शब्दालंकार व अर्थालंकार यांचे स्वरूप व उपयोग समजावून सांगणे.

CObj 3 (अर्थबोध क्षमता):
काव्यातील शब्द व अर्थ यांचा संबंध समजून घेण्याची क्षमता विकसित करणे.

CObj 4 (विश्लेषणात्मक कौशल्य):
विद्यार्थ्यांना काव्याचे तात्त्विक व सौंदर्यात्मक विश्लेषण करण्यास सक्षम करणे.

Course Objectives (CObj)

CObj 1 (Development of Literary Perspective):
To introduce students to the fundamental concepts of Sanskrit poetics.

CObj 2 (Knowledge of Figures of Speech):
To explain the nature and usage of Shabdalankaras (figures of sound) and Arthalankaras (figures of sense).

CObj 3 (Semantic Understanding):
To develop the ability among students to understand the relationship between word and meaning in poetry.

CObj 4 (Analytical Skills):
To enable students to critically and aesthetically analyze poetry.

अभ्यासक्रमाची फलश्रुती

CO 1: विद्यार्थी काव्यप्रकाशातील प्रथम उल्लासातील संकल्पना स्पष्ट करू शकतील.

CO 2: शब्दालंकार व अर्थालंकार यांची अचूक ओळख करून त्यांचे उदाहरण देऊ शकतील.

CO 3: काव्यातील अलंकार ओळखून त्यांचे विश्लेषण करू शकतील.

CO 4: काव्यसौंदर्यनिर्मितीत अलंकारांचे महत्त्व स्पष्ट करू शकतील.

CO 5: संस्कृत काव्याचे स्वतंत्रपणे वाचन व समज विकसित करू शकतील.

Course Outcomes (COs)

CO 1: Students will be able to explain the concepts presented in the First Ullasa of Kavyaprakasa.

CO 2: Students will be able to accurately identify shabdalankaras and Arthalankaras and provide suitable examples.

CO 3: Students will be able to recognize and analyze figures of speech in poetry.

CO 4: Students will be able to explain the significance of figures of speech in the creation of poetic beauty.

CO 5: Students will develop the ability to independently read and understand Sanskrit poetry.

संदर्भ ग्रंथ सूची

१. काव्यप्रकाश – मम्मटाचार्य
२. काव्यप्रकाश (सार्थ) – विविध संपादने
३. साहित्यदर्पण – विश्वनाथ
४. काव्यालंकार – भामह
५. काव्यालंकारसूत्रवृत्ति – वामन
६. अलंकारशास्त्र – डॉ. के. कृष्णमूर्ती
७. संस्कृत साहित्यशास्त्र – डॉ. म. रा. काळे
८. भारतीय काव्यशास्त्र – डॉ. एस. के. डे
९. History of Sanskrit Poetics – P.V. Kane

NEP Syllabus
B.A. T.Y. Sem. VI
Major Elective
DSC – 14

अभिज्ञानशाकुन्तलम् (अंक IV ते VII)

Credit- 02
Theory- 02
Theory Examination: 30
Internal Examination: 20
Total Marks: 50

Unit wise Syllabus

Unit I : कालिदास व अभिज्ञानशाकुन्तलम्

1) महाकवी कालिदास : जीवन व साहित्य

2)अभिज्ञानशाकुन्तलम् : नामकरण, कथास्रोत व वैशिष्ट्ये

3)संस्कृत नाट्यपरंपरेची ओळख

4)नाटकातील प्रमुख पात्रे

Unit II : अंक IV

1)अंक IV चे सविस्तर अध्ययन

2)शकुंतलेचा विरह

3)कण्वऋषींचे उपदेश

4)प्रकृतिचित्रण व करुणरस

Unit III : अंक V आणि VI

1)राजा दुष्यंताचा शापामुळे शकुंतलेचा विसर

2)राजसभेतील प्रसंग

3)नाट्यसंघर्ष व कथानक विकास

3)अलंकार व संवादशैली

Unit IV : अंक VII

1)दुष्यंत व शकुंतलेचे पुनर्मिलन

2)अभिज्ञानाचे महत्त्व

3)नाटकाचा उपसंहार

4)प्रमुख रस, अलंकार व नाट्यतत्त्वे

Course Objectives (अभ्यासक्रमाची उद्दिष्टे)

1)विद्यार्थ्यांना महाकवी कालिदास यांच्या साहित्याचा परिचय करून देणे.

2)अभिज्ञानशाकुन्तलम् या संस्कृत नाटकाची वैशिष्ट्ये समजावून सांगणे.

3) अंक IV ते VII मधील कथानक, पात्रचित्रण व रससौंदर्य यांचा अभ्यास घडवून आणणे.

4)संस्कृत नाट्यपरंपरा व नाट्यशास्त्रीय घटकांची माहिती देणे.

5)विद्यार्थ्यांमध्ये संस्कृत काव्य व नाट्यवाङ्मयाविषयी अभिरुची निर्माण करणे.

6) संस्कृत भाषेतील अलंकार, छंद व संवादशैली समजावून देणे.

1) To introduce the literature of the great poet Kalidasa to the students.
2) To explain the features of the Sanskrit play Abhijnanshakuntalam.
3) To study the plot, character portrayal and aesthetic beauty of issues IV to VII.
4) To provide information about the Sanskrit drama tradition and dramatic elements.
5) To create an interest in Sanskrit poetry and drama among the students.
6) To explain the figures of speech, rhyme and dialogue style in Sanskrit language.

Course Outcomes (अभ्यासक्रम पूर्ण झाल्यानंतर विद्यार्थ्यांना प्राप्त होणारी कौशल्ये)

1)विद्यार्थीअभिज्ञानशाकुन्तलम् या नाटकाचे कथानक स्पष्ट करू शकतील.

2) कालिदास यांच्या काव्यवैशिष्ट्यांचे विश्लेषण करू शकतील.

3)प्रमुख पात्रांचे स्वभावचित्रण समजावून सांगू शकतील.

4)नाटकातील रस, अलंकार व नाट्यतत्त्वे ओळखू शकतील.

5) संस्कृत नाट्यपरंपरेची वैशिष्ट्ये समजू शकतील.

6)संस्कृत साहित्याच्या अध्ययनाबद्दल अभिरुची विकसित करतील.

1) Students will be able to explain the plot of the play Abhidyana Shakuntalam.
2) Analyze the poetic features of Kalidasa.
3) Explain the character portrayal of the main characters.
4) Identify the essence, ornamentation and dramatic elements of the play.
5) Understand the characteristics of Sanskrit drama tradition.
6) Develop an interest in the study of Sanskrit literature

Teaching Methodology

- व्याख्यान पद्धती

- नाट्यसंवाद वाचन

- समूहचर्चा

- भाषांतर सराव

- सादरीकरण व प्रकल्प कार्य

Reference Books

(संदर्भ ग्रंथ सूची)

1)डॉ. श्रीराम वेलणकर - अभिज्ञानशाकुन्तल अभ्यास

2)डॉ. गजानन केळकर - कालिदास साहित्य परिचय

3)डॉ. रा. गो. भांडारकर - संस्कृत नाट्यसाहित्य

4) डॉ. म. रा. काळे - अभिज्ञानशाकुन्तलम् (मराठी टीका सहित)

5)तर्कतीर्थ लक्ष्मणशास्त्री जोशी - भारतीय संस्कृती आणि कालिदास

NEP Syllabus B.A. T.Y. Vth Semester

Major (Core) Mandatory - DSC 15 (IKS)

कौटिलीय अर्थशास्त्र (प्रथम अधिकरण – प्रथम अध्याय)

Credits - 04 02

Theory - 02 Credits

Theory Examination: 30

Internal Evaluation: 20

Total: 50

Practical - 02 Credits

External Evaluation: 30

Internal Evaluation: 20

Total: 50

Unit	Syllabus
Unit I	**1. कौटिल्य व कौटिलीय अर्थशास्त्र परिचय** कौटिल्य (चाणक्य) यांचा जीवनपरिचय अर्थशास्त्र ग्रंथाची रचना व स्वरूप मौर्यकालीन ऐतिहासिक पार्श्वभूमी अर्थशास्त्राचे उद्दिष्ट व महत्त्व प्राचीन भारतीय राज्यव्यवस्थेतील स्थान
Unit II	**2. प्रथम अधिकरण – विनयाधिकरण (परिचय)** अधिकरणाची संकल्पना विनयाधिकरणाचे स्वरूप व उद्देश राजशिक्षणाचे महत्त्व राज्यकारभारातील नैतिकता
Unit III	**3. प्रथम अध्याय – राजशिक्षा व शास्त्राध्ययन** राजासाठी आवश्यक शिक्षण त्रिवर्ग (धर्म, अर्थ, काम) यांचा विचार आत्मसंयम व इंद्रियनिग्रह गुरु-शिष्य परंपरेचे महत्त्व शास्त्राध्ययनाचे तत्त्व **4. उपयोजन व विश्लेषण** आधुनिक प्रशासनात कौटिलीय विचारांचा उपयोग नेतृत्व व व्यवस्थापन तत्त्वे राजकीय व आर्थिक दृष्टिकोन प्राचीन व आधुनिक विचारांची तुलना

अभ्यासक्रमाची उद्दिष्टे

CObj 1 (ऐतिहासिक व तात्त्विक ज्ञान): विद्यार्थ्यांना कौटिलीय अर्थशास्त्राचा ऐतिहासिक व तात्त्विक परिचय करून देणे.
CObj 2 (राज्यव्यवस्था समज): प्राचीन भारतीय राज्यव्यवस्था व प्रशासन यांचे ज्ञान विकसित करणे.
CObj 3 (नीतिशास्त्रीय आकलन): राजकारणातील नैतिकता व आचारसंहिता यांचे महत्त्व समजावून सांगणे.
CObj 4 (विश्लेषणात्मक दृष्टिकोन): विद्यार्थ्यांना कौटिलीय विचारांचे आधुनिक संदर्भात विश्लेषण करण्यास सक्षम करणे.

Course Objectives (CObj)

CObj 1 (Historical and Philosophical Understanding): To introduce students to the historical and philosophical background of Kautilya's Arthashastra.

CObj 2 (Understanding of State System): To develop knowledge of ancient Indian polity and administrative systems.

CObj 3 (Ethical Understanding): To explain the importance of ethics and codes of conduct in politics.

CObj 4 (Analytical Perspective): To enable students to analyze Kautilya's ideas in the context of the modern world.

अभ्यासक्रमाची फलश्रुती

CO 1: विद्यार्थी कौटिलीय अर्थशास्त्राचा मूलभूत परिचय स्पष्ट करू शकतील.
CO 2: प्रथम अधिकरण व प्रथम अध्यायातील संकल्पना समजावून सांगू शकतील.
CO 3: राजशिक्षा व राज्यकारभारातील तत्त्वांचे विश्लेषण करू शकतील.
CO 4: कौटिलीय विचारांचा आधुनिक प्रशासनात उपयोग स्पष्ट करू शकतील.
CO 5: प्राचीन व आधुनिक राजकीय विचारांची तुलना करू शकतील.

Course Outcomes (COs)

CO 1: Students will be able to clearly explain the basic concepts of Kautilya's Arthashastra.
CO 2: Students will be able to understand and explain the concepts from the First Book and First Chapter.
CO 3: Students will be able to analyze the principles of royal education and governance.

CO 4: Students will be able to explain the application of Kautilya's ideas in modern administration.
CO 5: Students will be able to compare ancient and modern political thought.

संदर्भ ग्रंथ सूची

१. कौटिलीय अर्थशास्त्र – कौटिल्य
२. कौटिलीय अर्थशास्त्र (मराठी अनुवाद) - आर. पी. कांगले
३. भारतीय राजकीय विचार - लक्ष्मणशास्त्री जोशी
४. प्राचीन भारतीय राज्यव्यवस्था - शंकरराव पाटील
५. कौटिलीय अर्थशास्त्राचे तत्त्वज्ञान - वि.ग. देशपांडे
६. भारतीय राजकीय परंपरा - अ.रा. कुलकर्णी
७. अर्थशास्त्रातील राज्यशास्त्रीय विचार - ग.ह.जोशी
८. प्राचीन भारताचा इतिहास - रामकृष्ण भांडारकर
९. भारतीय राजकीय विचारवंत - वि.स.करंदीकर
१०. कौटिलीय अर्थशास्त्राचा अभ्यास – प्रभाकर पाध्ये
११. प्राचीन भारतीय प्रशासन व्यवस्था - स. रा. देव

NEP Syllabus B.A.T.Y. VIth Semester

Major Elective DSC 03 संस्कृत नाटके व नाटककार

Credits - 04

Theory - 02 Practical- 02

Theory Examination : 30

Internal Examination : 70

Total Marks 100

Unit	Syllabus
Unit I	1. महाकवी भासाचा परिचय व त्याच्या नाट्यचक्रातील तेरा नाट्यकृतींचा परिचय.
Unit II	2. महाकवी कालिदासाचा परिचय व त्याच्या अभिज्ञानशाकुन्तलम्, मालविकाग्निमित्रम्, विक्रमोर्वशीयम् या नाट्यकृतींचा परिचय.
Unit III	3. भवभूती व त्याच्या महावीरचरितम् व उत्तररामचरितम् या नाट्यकृतींचा परिचय. 4. शूद्रक कवी व मृच्छकटिक या प्रकरणाचा परिचय. 5. विशाखादत्त व मुद्राराक्षस नाटकाचा परिचय.

Course Objective

1. संस्कृत नाट्यपरंपरेचा उगम आणि ऐतिहासिक विकासक्रम अभ्यासणे.

2. भास, कालिदास, भवभूती, शूद्रक व विशाखादत्त यांच्या नाट्यकृतींचा परिचय करून घेणे.

3. संस्कृत नाटकांची वैशिष्ट्ये, संरचना आणि त्यांचे वेगळेपण स्पष्ट करणे.

4. नाट्यकृतींच्या माध्यमातून तत्कालीन समाजजीवन आणि संस्कृती समजून घेणे.

5. भरतमुनींच्या नाट्यशास्त्रानुसार नाटकांचे साहित्यिक व रसात्मक रसग्रहण करणे.

1. To study the origin and historical development of the Sanskrit theatrical tradition.

2. To introduce the dramatic works of Bhasa, Kalidasa, Bhavabhuti, Shudraka, and Vishakhadatta.

3. To explain the features, structure, and uniqueness of Sanskrit dramas.

4. To understand the contemporary social life and culture through these dramatic works.

5. To appreciate the literary and aesthetic aspects of the plays according to Bharatamuni's Natyashastra.

Course Outcomes (Cos)

1. हा अभ्यासक्रम यशस्वीरित्या पूर्ण केल्यानंतर, विद्यार्थी सक्षम होतील:
2. संस्कृत नाट्य परंपरेचा उगम, विकास आणि वैशिष्ट्ये स्पष्ट करण्यास.
3. प्रमुख संस्कृत नाटककारांचे जीवन, त्यांचे साहित्यातील योगदान आणि त्यांची नाट्यशैली यांचे वर्णन करण्यास.
4. महत्त्वाच्या संस्कृत नाटकांचे विश्लेषण करण्यास आणि त्यांचे विषय (थीम्स), पात्रे व नाट्यतंत्रे ओळखण्यास.
5. विविध संस्कृत नाटककार आणि त्यांच्या कृतींमधील (नाटकांमधील) ठळक वैशिष्ट्यांची तुलना करण्यास.

1. After completing this course, students will be able to:
2. Explain the origin, development, and characteristics of Sanskrit dramatic tradition.
3. Describe the life, literary contribution, and dramatic style of major Sanskrit playwrights.
4. Analyse important Sanskrit plays and identify their themes, characters, and dramatic techniques.
5. Compare the distinctive features of different Sanskrit dramatists and their works.

संदर्भग्रंथ सूची –

1. संस्कृत साहित्याचा सोपपत्तिक इतिहास– डॉ. करंबेळकर
2. अभिजात संस्कृत साहित्याचा इतिहास डॉ. गौरी माऊलीकर
3. संस्कृत के नाटककार एवं उनके नाट्यकृतीया डॉ. गंगासागर राय चौखंबा प्रकाशन, वाराणसी

NEP Syllabus B.A.T.Y. VIth Semester

Major Elective DSC 04 तत्त्वज्ञान (श्रीमद्भगवद्गीता अध्याय 02)

Credits - 04

Theory - 02 Practical- 02

Theory Examination : 30

Internal Examination : 70

Total Marks 100

Unit	Syllabus
Unit I	1. भारतीय तत्त्वज्ञानाचा सामान्य परिचय.
Unit II	2. श्रीमद्भगवद्गीतेचा परिचय.
Unit III	3. श्रीमद्भगवद्गीता अध्याय 2 रा, विश्लेषणात्मक अध्ययन

Course Objective

1.विद्यार्थ्यांना भारतीय तत्त्वज्ञान आणि श्रीमद्भगवद्गीतेची मूलभूत तत्त्वे समजावून देणे.

2.श्रीमद्भगवद्गीतेतील कर्मयोग, ज्ञानयोग आणि नैतिक मूल्यांचा अभ्यास घडवून आणणे.

3.श्रीमद्भगवद्गीतेच्या दुसऱ्या अध्यायातील सांख्ययोगाचे विश्लेषणात्मक अध्ययन करणे.

4.आत्मा, कर्म, मोक्ष आणि स्थितप्रज्ञ यांसारख्या संकल्पना स्पष्ट करणे.

5.भारतीय तत्त्वज्ञान व भगवद्गीतेचे आधुनिक जीवनातील महत्त्व समजावून देणे.

1.To introduce students to the fundamental principles of Indian Philosophy and Shrimad Bhagavad Gita.

2.To study the concepts of Karma Yoga, Jnana Yoga, and ethical values in the Bhagavad Gita.

3.To provide an analytical study of Sankhya Yoga in Chapter 2 of the Bhagavad Gita.

4.To explain concepts such as Soul, Karma, Moksha, and Sthitaprajna.

5.To understand the relevance of Indian Philosophy and the Bhagavad Gita in modern life.

Course Outcomes

1.विद्यार्थी भारतीय तत्त्वज्ञानाच्या मूलभूत संकल्पना स्पष्ट करू शकतील.

2.विद्यार्थी श्रीमद्भगवद्गीतेतील प्रमुख तत्त्वे आणि योगमार्ग समजू शकतील.

3.विद्यार्थी श्रीमद्भगवद्गीतेतील दुसऱ्या अध्यायाचे विश्लेषण करू शकतील.

4.विद्यार्थी आत्मा, कर्म आणि स्थितप्रज्ञ या संकल्पनांचे स्पष्टीकरण करू शकतील.

5.विद्यार्थी श्रीमद्भगवद्गीतेतील शिकवणीचा व्यावहारिक जीवनाशी संबंध जोडू शकतील.

1.Students will be able to explain the basic concepts of Indian Philosophy.

2.Students will understand the major teachings and Yogic paths of the Bhagavad Gita.

3.Students will analyze Chapter 2 of the Bhagavad Gita critically.

4.Students will explain the concepts of Soul, Karma, and Sthitaprajna.

5.Students will relate the teachings of the Bhagavad Gita to practical life situations.

संदर्भग्रंथ सूची –

1. श्रीमद्भगवद्गीता चौखम्बा प्रकाशन
2. गीता प्रवचने विनोबा भावे
3. भगवद्गीता जशी आहे तशी गीता प्रेस, गोरखपूर.
4. गीतारहस्य लोकमान्य टिळक.
5. श्रीमद्भगवद्गीता जशी आहे तशी.

Minor M-07 पुराण परिचय

Credits - 02

Theory - 02

Theory Examination : 30

Internal Evaluation : 20

Total Marks : 50

Unit	Syllabus
Unit I	1. **पुराण : अर्थ व स्वरूप** पुराणाची व्याख्या पंचलक्षण (सर्ग, प्रतिसर्ग, वंश, मन्वंतर, वंशानुचरित) पुराण व वेद यांचा संबंध भारतीय संस्कृतीतील पुराणांचे स्थान 2. **१८ महापुराणांची ओळख व वर्गीकरण** सात्त्विक, राजस, तामस वर्गीकरण ब्रह्म,वैष्णव,शिव पुराण वर्गीकरण १८ पुराणांची नावे व संक्षिप्त परिचय
Unit II	1. **वैष्णव पुराणे** विष्णु पुराण – सृष्टि व अवतार सिद्धांत भागवत पुराण – भक्ती व श्रीकृष्ण चरित्र 2. **शैव व इतर पुराणे** शिव पुराण – शिवतत्त्व.
Unit III	1. **ब्रह्म संबंधी व अन्य पुराणे** ब्रह्म पुराण व पद्म पुराण – संक्षिप्त परिचय. मार्कंडेय पुराण – देवी महात्म्य. अग्नि पुराण – विविध ज्ञानशाखा.

Course Objectives

1. भारतीय पुराणपरंपरेचा परिचय करून देणे.
2. १८ महापुराणांची मूलभूत माहिती विद्यार्थ्यांना देणे.

3. पुराणांमधील तत्त्वज्ञान, धर्म व संस्कृती समजावणे.
4. भारतीय संस्कृतीवर पुराणांचा प्रभाव स्पष्ट करणे.
5. विद्यार्थ्यांमध्ये नैतिक व तात्त्विक विचारसरणी विकसित करणे.

1. To introduce the tradition of Indian Puranas.
2. To explain the basic knowledge of 18 Mahapuranas.
3. To understand philosophy, religion, and culture in Puranas.
4. To study the influence of Puranas on Indian culture.
5. To develop moral and philosophical thinking among students.

Course Outcomes

अभ्यासक्रम पूर्ण झाल्यानंतर विद्यार्थी —

1. १८ पुराणांची वैशिष्ट्ये स्पष्ट करू शकतील.
2. विविध पुराणांतील प्रमुख तत्त्वांचा तुलनात्मक अभ्यास करू शकतील.
3. धर्म, कर्म, मोक्ष यांसारख्या संकल्पना समजू शकतील.
4. भारतीय संस्कृतीवर पुराणांचा प्रभाव स्पष्ट करू शकतील.
5. तात्त्विक व चिकित्सक विचार करण्याची क्षमता विकसित करू शकतील.

After completion of the course, students will be able to —

1. Explain the characteristics of 18 Puranas.
2. Compare major philosophical ideas in different Puranas.
3. Understand concepts like Dharma, Karma, and Moksha.
4. Explain the cultural impact of Puranas.
5. Develop critical and philosophical thinking abilities.

संदर्भग्रंथ सूची

1. श्रीमद्भागवत - गीताप्रेस गोरखपूर
2. विष्णूपुराण
3. अग्निपुराण
4. शिवपुराण

5. ब्रह्मपुराण

6. मार्कंडेयपुराण

7. भारतीय पुराण साहित्य – डॉ. हजारीप्रसाद द्विवेदी

8. पुराणपरिचय – पांडुरंग वामन काणे

9. पुराण विमर्श – डॉ. रामशंकर भट्टाचार्य

10. पुराण अध्ययन – डॉ. बलदेव उपाध्याय

11. संस्कृत साहित्य का इतिहास – आचार्य बलदेव उपाध्याय

12. भारतीय संस्कृति और पुराण – के.एम. मुंशी

13. धर्मशास्त्र का इतिहास – पांडुरंग वामन काणे

14. संस्कृत साहित्य दर्पण -उमाशंकर द्विवेदी

15.

NEP Syllabus B.A.T.Y. VIth Semester

Minor 08- आधुनिक संस्कृत कवि व काव्य

Credits - 02

Theory - 02

Theory Examination : 30

Internal Evaluation : 20

Total Marks 50

Unit	Syllabus
Unit I	आधुनिक संस्कृत कवी व त्यांच्या कृतींचा परिचयः १. पं. युधिष्ठिर मीमांसक -संस्कृतव्याकरणशास्त्र का इतिहास , श्रौतयज्ञमीमांसा ,जैमिनीयमीमांसाभाष्यम् २.डॉ. कपिलदेव द्विवेदी - वेदामृतम् - ग्रंथमाला , रचनानुवादकौमुदी . भाषाविज्ञान एवं भाषाशास्त्र ३.डॉ. सत्यव्रत शास्त्री-श्रीगुरुगोविंदसिंहचरितम् ,थाईदेशविलासम्
Unit II	१.पं. क्षमा राव -शङ्करजीवनाख्यानम् , तुकारामचरितम् ,मीरालहरी ,वीरभा २.डॉ. पुष्पा दीक्षित -अष्टाध्यायीसहजबोधः ,पौष्पिनव्यसिद्धान्तकौमुदी
Unit III	१..डॉ. श्री. भा. वर्णेकर - शिवराज्योदयम् ,महोर्मिमाला ,स्वातंत्र्यवीरशतकम् , जवाहरतरंगिणी २.प्रो. हरिश्चंद्र रेणापुरकर-प्राचीनभारतविज्ञानीयम् ,काव्योन्मेषः ३..डॉ. देवीप्रसाद खरवंडीकर- संस्कृतगीतरामायणम्, ताम्बेकाव्यसुवासः

Course Objectives(Cobj)

१. आधुनिक संस्कृत साहित्याची परंपरा व स्वरूप विद्यार्थ्यांना समजावून देणे.
२. आधुनिक संस्कृत कवींच्या साहित्यिक योगदानाचा परिचय करून देणे.
३. संस्कृत काव्यातील आधुनिक विचार, राष्ट्रभावना, अध्यात्म व सामाजिक जाणीवा इत्यादींचा अभ्यास घडवणे.
४. विद्यार्थ्यांमध्ये संस्कृत वाङ्मयाविषयी अभिरुची निर्माण करणे.
५. संस्कृत काव्याच्या भाषाशैली, अलंकार, आशय व अभिव्यक्ती यांचे अध्ययन घडवणे.

1. To introduce students to the nature and tradition of Modern Sanskrit Literature.
2. To acquaint students with the literary contribution of modern Sanskrit poets.

3. To study nationalism, spirituality, and social consciousness reflected in modern Sanskrit poetry.
4. To develop interest in Sanskrit literary heritage among students.
5. To analyze language, style, themes, and poetic expression in modern Sanskrit works.

Course Outcomes (COS)

अभ्यासक्रम पूर्ण झाल्यानंतर विद्यार्थी —

१. आधुनिक संस्कृत साहित्याची वैशिष्ट्ये स्पष्ट करू शकतील.
२. निर्धारित कवी व त्यांच्या साहित्यकृतींचे चिकित्सक अध्ययन करू शकतील.
३. आधुनिक संस्कृत काव्यातील राष्ट्रीय, सांस्कृतिक व सामाजिक मूल्ये ओळखू शकतील.
४. संस्कृत काव्याचे रसग्रहण व समीक्षण करू शकतील.
५. संस्कृत भाषेतील अभिव्यक्ती व साहित्यदृष्टी विकसित करू शकतील.

After completion of the course, students will be able to —

1. Explain the characteristics of Modern Sanskrit Literature.
2. Critically study the prescribed poets and their literary works.
3. Identify national, cultural, and social values reflected in modern Sanskrit poetry.
4. Appreciate and evaluate Sanskrit poetic literature.
5. Develop literary and linguistic competence in Sanskrit.

संदर्भग्रंथ सूची –

१. आधुनिक संस्कृत काव्य परंपरा - श्री केशव मुसळगावकर ,चौखंबा विद्याभवन , वाराणसी.
२. संस्कृत काव्यशास्त्र का इतिहास - महामहोपाध्याय पी. व्ही. काणे, मोतीलाल बनारसीदास, वाराणसी.
३. संस्कृत व्याकरण शास्त्र का इतिहास - (भाग १ व २) पं.युधिष्ठिर मीमांसक ,रामलाल कपूर ट्रस्ट, बहालगढ,सोनीपत , हरियाणा
४. थाईदेशविलास, ईस्टर्न बुक लिंकर्स, दिल्ली (१९७९)
५. आचार्य डॉ. सत्यव्रत शास्त्री प्रणित 'बोधिसत्वचरितम्' महाकाव्य का समीक्षात्मक परिशीलन. सुशिलकुमार मिश्रा (२०१९).
६. श्री तुकारामचरितम् -पंडिता क्षमा राव ,हिंद किताब लिमिटेड, बॉम्बे (मुंबई) १९५०
७. रचनानुवादकौमुदी - डॉ. कपिलदेव द्विवेदी, विश्वविद्यालय प्रकाशन , वाराणसी.
8. डॉ. कपिलदेव द्विवेदी (सविस्तर जीवन व रचनायें)
https://www.vbrinstitute.org/

९. शिवराज्योदयम्- डॉ. श्री.भा. वर्णेकर,शारदा गौरव ग्रंथमाला, पुणे.
१०. डॉ. श्री.भा. वर्णेकर Source: Wikipedia https://share.google/JDZlIdiB027ZfQE08
११. अष्टाध्यायी सहजबोधः पाणिनी अष्टाध्यायी की सर्वथा नवीन वैज्ञानिका व्याख्या (पाणिनी शोध संस्था ग्रंथमाला) - प्रतिभा प्रकाशन, ७२५९/२३, अजिंद्र मार्केट, प्रेम नगर, शक्ती नगर, दिल्ली ११०००७
१२. मितरंग - डॉ.देवीप्रसाद खरवंडीकर,मेनका प्रकाशन , श्रेयश, ५९/२२, नवसह्याद्री सोसायटी, कर्वे नगर, पुणे
१३. डॉ.देवीप्रसाद खरवंडीकर - Source: Wikipedia https://share.google/ZOBxtvWgP0wc23zFo
१४. प्राचीनभारतविज्ञानीयम् -प्रो. हरिश्यांद्र रेणापुरकर, भारतीय विद्याभवन, मुंबई

कला शाखा पदवी (B.A.) – तृतीय वर्ष
सत्र – VI
OJT (On Job Training) – संस्कृत
Theory Credits : 00
Practical Credits : 04
Total Credits : 04
अभ्यासक्रमाची उद्दिष्टे(Course objectives):

संस्कृत विषयातील कार्यस्थळी प्रशिक्षण (OJT) कार्यक्रमाचा उद्देश विद्यार्थ्यांना संस्कृत भाषा, साहित्य आणि पारंपरिक ज्ञानपरंपरेच्या व्यावहारिक उपयोगाचा प्रत्यक्ष अनुभव देणे हा आहे. वर्गातील सैद्धांतिक अध्ययन आणि प्रत्यक्ष कार्यानुभव यांतील दरी कमी करण्यासाठी विद्यार्थ्यांना संस्कृत अध्यापन, हस्तलिखितांचे अध्ययन, भाषांतर, शैक्षणिक साहित्यनिर्मिती, संशोधन, ग्रंथालये, प्रकाशन संस्था, सांस्कृतिक संस्था आणि डिजिटल मानव्यविद्या (Digital Humanities) प्रकल्प यांसारख्या क्षेत्रांत कार्य करण्याची संधी उपलब्ध करून दिली जाईल.

या प्रशिक्षणाद्वारे विद्यार्थ्यांना संस्कृत संभाषण, भाषांतर, संपादन, दस्तऐवजीकरण आणि संशोधन पद्धतींचा प्रत्यक्ष अनुभव मिळेल. तसेच संवादकौशल्य, संघभावना, नेतृत्व, व्यावसायिक नीतिमत्ता आणि वेळेचे व्यवस्थापन यांसारखी आवश्यक कौशल्ये विकसित होतील. विद्वान, शिक्षक, संशोधक आणि सांस्कृतिक संस्थांशी संपर्कातून विद्यार्थ्यांना संस्थात्मक कार्यपद्धती व व्यावसायिक जबाबदाऱ्यांची ओळख होईल.

हे प्रशिक्षण विद्यार्थ्यांना त्यांच्या व्यावहारिक कार्याचा पोर्टफोलिओ तयार करण्यास, रोजगारक्षमतेत वाढ करण्यास आणि भावी शैक्षणिक व व्यावसायिक संधींसाठी उपयुक्त संपर्कजाळे निर्माण करण्यास मदत करेल. अशा प्रकारे OJT कार्यक्रम विद्यार्थ्यांच्या संस्कृत विषयातील सैद्धांतिक ज्ञानाचे व्यावहारिक कौशल्यांमध्ये रूपांतर करून त्यांना रोजगारक्षेत्रासाठी आत्मविश्वासपूर्ण व सक्षम बनविण्याचे कार्य करतो.

Course objectives:

The On-the-Job Training (OJT) programme in Sanskrit is designed to provide students with practical exposure to the application of Sanskrit language, literature, and traditional knowledge systems in real-life professional environments. The programme aims to bridge the gap between classroom learning and practical experience by engaging students in activities related to Sanskrit teaching, manuscript studies, translation, content development, cultural institutions, research centres, libraries, publishing houses, and digital humanities projects.

Students will gain hands-on experience in Sanskrit communication, translation, editing, documentation, and research methodologies. The programme also seeks to develop essential soft skills such as communication, teamwork, leadership, professional ethics, and time management. Through interaction with scholars, teachers, researchers, and cultural organizations, students will understand institutional functioning and professional responsibilities.

The training will help students build a portfolio of practical work, enhance their employability, and create professional networks for future academic and career opportunities. Ultimately, the OJT programme aims to transform theoretical knowledge of Sanskrit into practical competence and prepare students for careers in education, research, publishing, cultural management, translation, and related fields.

अभ्यासक्रम निष्पत्ती (Course Outcomes)

अभ्यासक्रम यशस्वीरीत्या पूर्ण केल्यानंतर विद्यार्थी पुढील बाबी साध्य करतील :

१.सिद्धांत आणि व्यवहार यांचा समन्वय -

संस्कृत भाषा, व्याकरण, साहित्य आणि तत्त्वज्ञान यांचे ज्ञान प्रत्यक्ष व्यावसायिक क्षेत्रात उपयोगात आणता येईल.

२.संस्कृत विषयातील प्रावीण्य विकसित करणे -

संस्कृत संभाषण, भाषांतर, अर्थनिर्णय, संपादन आणि शैक्षणिक साहित्यनिर्मिती यांतील कौशल्ये वृद्धिंगत होतील.

३. संशोधन व दस्तऐवजीकरण कौशल्ये-

हस्तलिखित अध्ययन, पाठसमीक्षा, सूचीकरण, दस्तऐवजीकरण आणि संशोधन पद्धती यांमध्ये प्राविण्य प्राप्त होईल.

४. सॉफ्ट स्किल्सचा विकास-

संवादकौशल्य, संघकार्य, नेतृत्व, समस्या निराकरण आणि सादरीकरण कौशल्ये विकसित होतील.

५. संस्थात्मक जाणीव-

संस्कृत अभ्यासाशी संबंधित शैक्षणिक संस्था, संशोधन केंद्रे, ग्रंथालये, संग्रहालये, अभिलेखागारे आणि सांस्कृतिक संस्थांची कार्यपद्धती समजेल.

६.नैतिक जबाबदारी

व्यावसायिक नीतिमत्ता, सांस्कृतिक संवेदनशीलता, जबाबदारीची जाणीव आणि भारतीय ज्ञानपरंपरेबद्दल आदरभाव विकसित होईल.

७.करिअर पोर्टफोलिओची निर्मिती

भाषांतर, अध्यापन साहित्य, संशोधन अहवाल, प्रकल्प अहवाल आणि इतर व्यावहारिक कामांचे संकलन तयार करता येईल.

८.व्यावसायिक संपर्कजाळे निर्माण करणे

विद्वान, शिक्षक, संशोधक आणि सांस्कृतिक क्षेत्रातील तज्ज्ञ यांच्याशी व्यावसायिक व शैक्षणिक संबंध प्रस्थापित होतील.

९.रोजगारक्षेत्रासाठी तयारी

अध्यापन, संशोधन, प्रकाशन, भाषांतर, डिजिटल सामग्री निर्मिती आणि सांस्कृतिक व्यवस्थापन यांसारख्या क्षेत्रांत कार्य करण्यासाठी आवश्यक तयारी व आत्मविश्वास प्राप्त होईल.

Course Outcomes

Upon successful completion of the course, students will be able to:

1. Bridge Theory and Practice

Apply the knowledge of Sanskrit language, grammar, literature, and philosophy in practical professional settings.

2. Develop Sanskrit Proficiency

Enhance skills in Sanskrit communication, translation, interpretation, editing, and content preparation.

3. Research and Documentation Skills

Develop competencies in manuscript studies, textual analysis, cataloguing, documentation, and research methodologies.

4.Soft Skill Development

Improve communication, teamwork, leadership, problem-solving, and presentation skills.

5.Organizational Awareness

Understand the functioning of educational institutions, research centres, libraries, museums, archives, and cultural organizations associated with Sanskrit studies.

6.Ethical Responsibility

Demonstrate professional ethics, cultural sensitivity, responsibility, and respect for India's intellectual heritage.

7.Career Portfolio Development

Prepare reports, translations, teaching materials, research summaries, and other practical outputs showcasing acquired competencies.

8.Professional Networking

Establish academic and professional connections with scholars, educators, researchers, and cultural practitioners.

9.Workforce Readiness

Develop confidence and readiness for employment opportunities in teaching, research, publishing, translation, digital content creation, and cultural administration.

OJT अंतर्गत अपेक्षित कृती

* शाळा किंवा महाविद्यालयांमध्ये संस्कृत अध्यापन सहाय्यक म्हणून कार्य करणे.
* संस्कृत ग्रंथांचे मराठी, हिंदी किंवा इंग्रजी भाषेत भाषांतर करणे.
* हस्तलिखितांचे सूचीकरण, संवर्धन व जतनकार्‍य करणे.
* संस्कृत विषयक संशोधन प्रकल्पांमध्ये सहभाग घेणे.
* डिजिटल संस्कृत सामग्री व ई-अध्ययन साहित्य तयार करणे.
* संस्कृत प्रकाशनांचे संपादन व शुद्धलेखन करणे.
* संस्कृत कार्यशाळा, परिसंवाद, व्याख्याने आणि सांस्कृतिक कार्यक्रमांचे आयोजन करणे.
* ग्रंथालये, अभिलेखागारे, संग्रहालये किंवा संस्कृत संशोधन संस्थांमध्ये प्रशिक्षण घेणे.
* संस्कृत ग्रंथांतील पारंपरिक ज्ञानप्रणालींचे दस्तऐवजीकरण करणे.

Expected Activities under OJT

* Sanskrit teaching assistance in schools or educational institutions.
* Translation of Sanskrit texts into Marathi, Hindi, or English.
* Manuscript cataloguing and preservation activities.
* Participation in research projects related to Sanskrit studies.
* Preparation of digital Sanskrit content and e-learning materials.
* Editing and proofreading of Sanskrit publications.
* Organization of Sanskrit workshops, seminars, and cultural programmes.
* Work experience in libraries, archives, museums, or Sanskrit research centres.
* Documentation of traditional knowledge systems preserved in Sanskrit texts.

टीप :

ऑन जॉब ट्रेनिंग (OJT) अभ्यासक्रमाविषयी अधिक माहितीसाठी डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर मराठवाडा विद्यापीठाच्या (Dr. BAMU) दिनांक *26/04/2024* रोजीच्या *SU/UG/Scheme. Exam./NEP/AC/AOB.I. 04/2024/26092-105* या परिपत्रकाचा संदर्भ घ्यावा.

Sign in to edit and save changes to this file.

9) **CC** (Curricular Courses): The courses such as Health and wellness, Yoga education, Sportsand Fitness, Cultural activities, NSS/NCC, Preforming Arts.

CC-3 : Cultural Activity / NSS, NCC

This is a 2 credit practical course based on Co-curricular activities. It will be common for allthe faculty

CC-4 : Fine/ Applied/ Visual/ Performing Arts

This is a 2 credit practical course based on Co-curricular activities. It will be common for allthe faculty

B. A. Third Year (5th and 6th Semester)

Sr. No.	Course Type	Fifth Semester		Total Credits	Sixth Semester		Total Credits
		Course Code	Credits		Course Code	Credits	
1	**Major(Core)** Mandatory	DSC-11 DSC-12	2T+2P 2T+2P	2+2+2+2=8	DSC-13 DSC-14 DSC-15 IKS-2 (Indian Knowledge System related to Major)	2T+2P 2T+2P 2	2+2+2+2+2=10
2	**Major Electives** (Choose any **one** from pool of courses)	DSE-1 DSE-2	2T+2P 2T+2P	2+2=4	DSE-3 DSE-4	2T+2P 2T+2P	2+2=4
3	**Minor** (Choose any two from poolof courses) **It is from different discipline ofthe same faculty**	M-5 M-6	2 2	2+2=4	M-7 M-8	2 2	2+2=4
4	**GE/OE** (Generic / Open Elective)(Choose any one from pool of courses) **It should be chosen compulsorilyfrom the faculty other than that of Major**	---	---	—	---	---	—
5	**VSC** (Vocational Skill Courses) (Choose any one from pool ofcourses)	VSC-3 VSC-4	2T+2P 2T+2P	2+2=4	--- ---	--- ---	—
6	**SEC** (Skill Enhancement Courses)(Choose any one from pool ofcourses)	-----	---		---	---	
7	**AEC** (Ability EnhancementCourses) **(Common for all faculty)**	—	—	—	—	—	
8	**VEC** (Value Education Courses) **(Common for all faculty)**	—	—		—	—	
9	**IKS** (Indian Knowledge System) Courses **(Common for all faculty)**	-----	---		---	---	
10	**OJT** (On Job Training)	-----	---	2 (FP-2 / CEP-2)	OJT-1	4	4
11	**FP** (Field Project)	FP-2	2		—	—	
12	**CEP** (Community EngagementProject) **(Common for all faculty)**	CEP-2	2		----	----	
13	**CC** (Co-curricular Courses) **(Common for all faculty)**	—	—		—	—	
14	**RM** (Research Methodology) Course	---	---		----	----	
15	**RP** (Research Project)	-----	---		----	----	
				22			22
	Exit Option : Award of UG Degree in Major with 132 credits OR continue with Major and Minor						

Courses to be designed for other Discipline / faculty

1) Minor Courses for other Discipline

Mn-5 : This is a 2 credit theory course to be designed for other disciplineMn-6 : This is a 2 credit theory course to be designed for other disciplineMn-7 : This is a 2 credit theory course to be designed for other disciplineMn-8 : This is a 2 credit theory course to be designed for other discipline

Detailed Illustration of Courses included in 5th and 6th semester:

1) **Major** (Core) subject are mandatory.

DSC-11 : This is a 4 credit theory course OR 2 credit theory and 2 credit practical coursecorresponding to Major (core) subject